

Reconciliació en temps de desconcert

Les dificultats per gestionar el conflicte en societats plurals fan necessari avançar en estratègies de resolució que siguin constructives, creatives i no violentes

Portada del diari britànic «The Daily Mirror» del 5 de gener del 1915 amb la Treva de Nadal: «Un grup històric: soldats britànics i alemanys posant per a una fotografia junts».

KRISTIAN HERBOLZHEIMER
«En les societats que es van polaritzant, un senyal d'alerta és quan perdem la curiositat per entendre i saber per què l'altre pensa diferent»

La treva enmig d'un conflicte és preuada i fràgil alhora, com un vas de terrissa. Ho saben prou a Síria, on ha estat violentada en tantes ocasions durant la guerra que el mot ha perdut el sentit. O també a Colòmbia, on durant el temps que es va acordar depositar les armes, mentre es negociava l'Acord de pau, van ser els únics dies sense violència en dècades. La història també ens ha deixat la coneguda com a *Treva de Nadal* passats els primers mesos de l'inici de la Primera Guerra Mundial.

Per iniciativa de les tropes, els soldats alemanys i britànics que batallaven als fronts de Bèlgica i França, en arribar la Nit de Nadal del 1914, van veure com hi va haver un alto el foc espontani. Alguns historiadors expliquen que els soldats van confraternitzar fins al punt de cantar nades junts, encaixar mans i fer una cigarreta plegats, intercanviar menjar i regals o, fins i tot, jugar un partit de futbol. S'estima que més de 100.000 soldats van deixar per uns dies de matar-se.

Aquesta escena pròpia de les pel·lícules de Frank Capra expressa un desig profund de l'ésser humà: la convivència en pau amb els pròxims i amb els diferents. Però avui, a casa nostra i a molts indrets del món, aquests aires de pacificació i de reconciliació no passen pel seu millor moment. Per aquest motiu, a *Catalunya Cristiana* s'iniciarà amb el nou any la secció «Bastir ponts», en què diversos autors apuntaran iniciatives i pràctiques des de diversos camps (espiritualitat, política, Església, cultura, Teologia, noviolència) que puguin ajudar a construir nous relats i vies de sortida al conflicte sociopolític entre Catalunya i l'Estat espanyol.

La reconciliació, així doncs, pot representar una oportunitat en temps difícils per gestionar el desacord. El director

de l'Institut Català Internacional per la Pau (ICIP), Kristian Herbolzheimer, recorda que «la polarització forma part de la naturalesa de la confrontació política, és a dir, l'aferrament als arguments propis i la desqualificació dels arguments de l'altre».

Ara bé, des de l'ICIP sí que constaten que a Catalunya i a molts altres països del món s'ha intensificat la tendència «a la polarització destructiva, en el sentit que no es tracta tant de guanyar una batalla dialèctica, sinó de no reconèixer la legitimitat del posicionament de l'altre». I anota un símptoma: «En les societats que es van polaritzant un senyal d'alerta és quan perdem la curiositat per entendre i saber per què l'altre pensa diferent.»

A l'hora d'analitzar els factors que poden haver-hi influït, Herbolzheimer assenyala el component generacional: «Hi ha un jovent que sent que les institucions que han creat les generacions anteriors per facilitar el benestar només beneficien una part petita de la població i la majoria està en una situació d'incertesa econòmica i de futur.»

Alhora, les xarxes socials, «que conviden a missatges curts i desqualificadors», poden haver-hi contribuït: «Ens informem i ens comuniquem en gran mesura a través d'aquestes xarxes socials, quan no hem après encara a gestionar-les d'una forma més constructiva.» Pel que fa a aquesta polarització, Herbolzheimer també destaca que «hi ha mitjans de comunicació que estan en mans privades i que poden tenir uns interessos molt específics per tal d'alimentar una forma de transmetre la informació que ajuda molt a aquesta situació».

El mite de la violència justiciera

Tot això es veu exacerbat amb una sèrie de codis culturals en què hem estat socialitzats: «La violència explícita és la menor de les violències; les més grans són l'estructural i la cultural. El mite de la violència redemptora o justiciera forma part de la violència cultural, és un tipus de violència que justifica o fa possibles altres violències», argumenta el jesuïta Joan Morera. I ho explica amb l'exemple de les càrregues policials en els disturbis d'octubre a Barcelona i diferents capitals: «Els comentaris que sentia eren que s'havia arribat tan lluny que només podíem fiar-nos de les càrregues policials, és a dir, que només la violència ens salvarà.»

Segons Morera, «tot aquest ideari està assumit a través dels contes que llegim de petits, de les pel·lícules i dibuixos animats que anem mirant, dels videojocs... Tot això influeix a casa, a l'escola, a la societat en general i fa que les respostes quan hi ha conflicte siguin cridar, imposar, fer *bullying*, venjar-se...» I això, portat a l'escala dels Estats, encamina a la carrera armamentística, és a dir, «unes violències que condueixen a més violència». Hi ha tot un substrat antropològic que la premi Nobel de Literatura Toni Morrison apunta: «Els éssers humans, com a espècie avançada que som, tenim tendència a aïllar els qui no formen part del nostre clan i a considerar-los enemics, éssers vulnerables i deficients que requereixen control, i aquesta tendència ve de lluny i no es limita al món animal ni a l'home prehistòric» (*El origen de los otros*, Lumen 2018).

Per això, aquest jesuïta expert en noviolència dirigeix una reflexió als cristians: «Des del Gènesi se'ns diu que tot el que veiem, la Creació, no és un acte de violència, sinó d'amor i, per tant, la violència és una cosa contra la qual hem de lluitar.» I posa en valor «el llegat i substrat de noviolència rebut a Catalunya al llarg de la història que ens ha fet molt més sensibles i gent de pacte. És un recorregut que passa per cristians». Morera fa un repàs des de Pax Christi (Congrés Eucarístic de Barcelona, 1952), l'Institut Victor Seix de Polemologia (1967), Lanza del Vasto que va influir en els moviments d'objecció de consciència els anys 80 fins al testimoni de vida i lluita no violenta de Lluís M. Xirinachs.

Cristianisme i moviment no violent

Ara bé, Morera sosté que malgrat que «tenim molt a aprendre i conèixer de la història, si no ho aprofundim i no ho implementem no sabrem reaccionar a temps de manera no violenta; els cristians encara més. Falta un pas gran de creativitat i de valentia. A les comunitats cristianes, a parròquies o seminaris s'ensenya a l'obediència (bona i necessària des de la maduresa i la llibertat), però no s'ensenya a la desobediència de les lleis injustes o de les injustícies en general».

En el marc cristià, a més, el perdó té un paper essencial, com a activador de processos de pacificació personals i col·lectius. «Tenim moltes capacitats a dins: d'estimar, de perdonar... i estem cridats a créixer molt més; Déu vol que les despleguem. Però moltes vegades estan amagades (com un tresor)

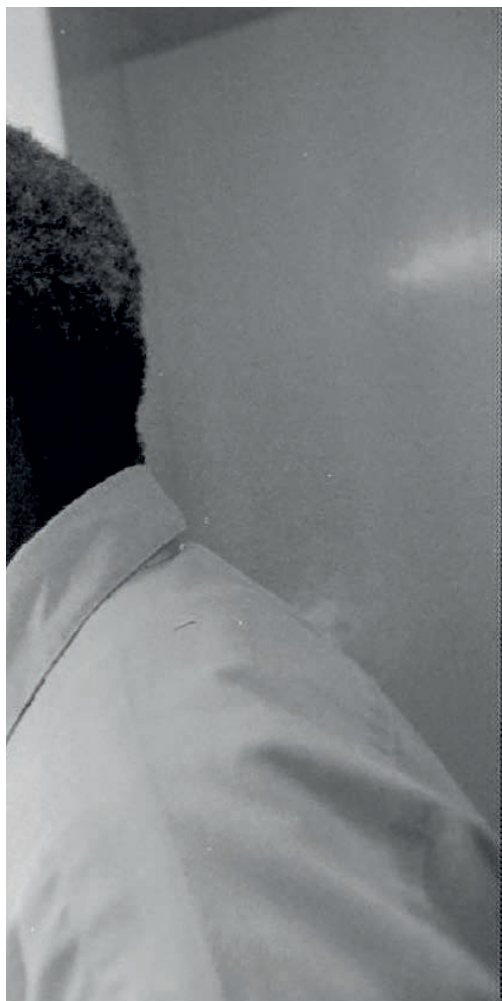

o bloquejades a l'inconscient», va revelar la religiosa i terapeuta Maite Valls al curs *Fonaments per a una cultura de la reconciliació* que s'ha impartit recentment a Cristianisme i Justícia.

Valls va sostenir que «és una sort poder viure un procés de perdó, ja que, un cop acabat, hem fet un camí interior que ens ha portat a un millor coneixement propi i de l'altre: és com un nus que es deslliga dins teu i llavors les coses ja no són iguals». I també va apuntar-ne les dificultats: «En la mesura que s'accepta que és difícil perdonar i perdonar-se a un mateix, que s'accepta la nostra condició de criatures finites, que ens abandonem en el Déu que és més gran, les cadenes es van obrint, ens van alliberant i ens obrim al regal del perdó i al Misteri.»

Una aportació notable des de l'àmbit de la fe és la d'Ignacio Ellacuría, rector de la Universitat Centreamericana del Salvador (UCA) assassinat fa trenta anys. Ellacuría, en la guerra del Salvador, deia que calia escoltar la veu de la tercera

MAITE VALLS
«És una sort poder viure un procés de perdó; un cop acabat, és com un nus que es deslliga dins teu i llavors les coses ja no són iguals»

Nelson Mandela retorna a la cel·la el 1994 on va estar empresonat 27 anys en el quart aniversari de l'excàrreceració. / Reuters

força social: «L'objectiu fonamental d'aquesta tercera força social ha de ser la superació del conflicte actual (...) La superació dialèctica del conflicte implica (...) la conquesta d'una nova solució superadora, que sintetitzi allò raonable de cada una de les parts en oposició en alguna cosa que no és simplement un terme mitjà o un conjunt de coincidències, sinó en alguna cosa realment nova que, d'una altra forma i en una altra unitat estructural, reculli allò que hi ha de positiu en els projectes contraris.»

Herbolzheimer hi coincideix: «Davant les dues posicions enfrontades es tracta d'identificar els elements essencials, les preocupacions principals, què hi ha en el fons que expliqui el discurs. A més, hem d'entendre que les raons del greuge no es limiten al que pensen uns i altres, hi ha més causes. I quan fem aquest exercici de mirar de veritat, la majoria de les vegades es poden trobar escenaris, rutes i opcions que ens permetin superar la confrontació.»

El director de l'ICIP ho complementa amb el missatge d'un dels teòrics i constructors de pau, John Paul Lederach (autor de *La imaginación moral*): «Sempre hi ha gent capaç d'imaginar un futur on tothom hi càpiga. I aquesta gent, aquesta tercera força de què parla Ellacuría, és la que té el potencial, la missió d'inspirar el conjunt de la societat.»

Resoldre conflictes sense violència

Malgrat que puguem tenir una impressió diferent, hi ha estadístiques com les de NAVCO (Nonviolent and Violent Campaigns and Outcomes) en què es constata que el nombre de campanyes no violentes en conflictes internacionals s'ha multiplicat per sis des de finals de la Segona Guerra Mundial i actualment és quatre vegades més gran que el de les violentes. «Hi ha tàctiques que van substituint la violència —remarca Morera—.

De la mateixa manera que al llarg de mil·lennis s'ha perfeccionat l'art de la guerra, des de l'últim segle, moltes grans figures com Gandhi, Gene Sharp o investigadores com Erica Chenoweth o Maria J. Stephan, han fet tot un esforç d'investigació, de millora i

pràctica de la noviolència, que és esperançador».

Des de l'ICIP subratllen la importància de gestionar el conflicte de manera constructiva amb un element bàsic: «El silenci i l'escolta poden ser importants, són una forma de posar més atenció al que sentis i a la persona. Ara bé, parlem d'un silenci i escolta activa, no es tracta del silenci resignat de no portar la contrària perquè no es molesti ningú», observa Herbolzheimer. Per aquest assessor, que ha participat en negociacions de pau al País Basc, Colòmbia i Filipines, és igualment important «no sobredramatitzar i tenir actituds flexibles com la de Raül Romeva que, des de la presó, va dir que si per parlar amb els que no estan d'acord amb el llaç groc ens l'hem de treure, es fa».

I concreten la proposta: «Per navegar en la complexitat i en la polarització hem de tractar-nos amb cura; i cura també entesa com la unió de tres conceptes clau: curiositat, respecte i autocrítica. Mantenir la curiositat per entendre l'altre i per saber per què pensa de forma diferent. Respecte per la persona, independentment de les seves idees. I autocrítica perquè entenem que ningú té la veritat absoluta.»

Un bon referent podria ser aquest testimoni extret de la carta de comiat d'una mare jueva dirigida al seu fill des d'un gueto ucraïnès, a *Vida i destí* de Vassili Grossman, l'escriptor i periodista que va ser el primer a donar a conèixer al món l'existència dels camps d'extermini nazis: «Però ara ja no puc mirar així als ulls de la gent, als seus ulls només veig el reflex de l'ànima. Una ànima bona, Vitenka! Una ànima bona i trista, mordaç i sentenciada, vençuda per la violència però, al mateix temps, triomfant sobre la violència. Una ànima forta, Vitia!»

LLOGUERS – ALQUILERES – LOCATIONS – RENTS
ADMINISTRACIÓ DE FINQUES

al*k*ilando
by FINCAS GANDIA ■

Rambla Catalunya 81, 4º 2ª
08008 Barcelona

www.alkilando.com
93 451 50 00

Jacques Haers, teòleg i expert en conflictes i pau sostenible

«La vocació del cristià és encarnar-se en el conflicte al costat de les víctimes»

JOAN ANDREU PARRA

El jesuïta belga Jacques Haers (Lovaina, 1956), professor de Teologia i de Ciències Religioses a la Universitat Catòlica de Lovaina, desplega una acollida generosa a l'interlocutor i una disposició a escoltar. Té un castellà ric, probablement perfeccionat a còpia d'estudiar una de les seves passions: la Teologia de l'alliberament (arrelada a Amèrica Llatina). Haers ha estat enviat pels centres de pensament dels jesuïtes a Espanya, i va inaugurar el curs a Cristianisme i Justícia el 7 d'octubre passat amb una ponència centrada en la reconciliació.

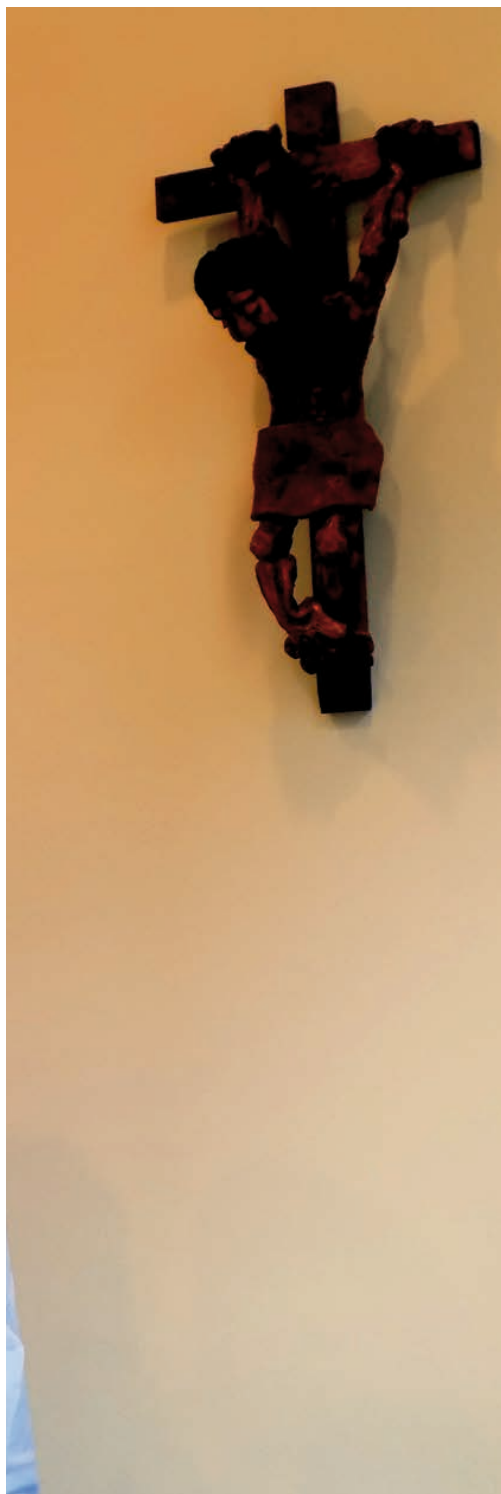
La reconciliació en societats fracturades i en el context d'una cultura hegemònica de l'exclusió, del descart i del triomf del poder i la força sobre les víctimes, és possible?

Certament, hi ha situacions que semblen impossibles de tractar, com ara el conflicte de Palestina-Israel. La reconciliació és molt difícil en aquests casos (o potser no s'aconsegueix), però parlar-ne i posar-la com a fita és molt important perquè ens permet treballar en la bona direcció. Reconciliar-se també és una qüestió de tenir fe que podrem fer-ho, encara que no es tingui una solució o un llibre de ruta, que porta a començar aquest camí.

«La justícia restaurativa procura descobrir les estructures i les dinàmiques de la violència en una comunitat»

Foto: Haers proposa que se'l retrati al costat de la creu, com a símbol de la posició difícil que estan cridats a ocupar els cristians enmig dels conflictes al costat de les víctimes.

Així doncs, diàleg i fe en la reconciliació serien el motor?

Als meus estudiants sempre els proposo que pensin en una persona que odien i que els odia i els demano que imaginin què passarà al cel: estaran asseguts en una taula, amb un got de cervesa, parlant sobre la bellesa i la valentia de la vida en comú. Si hi creus, canvia la teva manera de viure ara. Creure en la reconciliació significa entrar en un procés de converses entre la gent involucrada en el conflicte que ens permetrà descobrir petits passos i també errors.

Quines experiències històriques de pau sostenible poden il·luminar?

La creació de la Unió Europea és important en aquest sentit; es va fer des de la perspectiva del patiment i de l'horror de la guerra, i des d'aquí es busquen maneres de construir la pau per evitar la guerra, però la pau és molt més que això.

Vostè subratlla el nivell cooperatiu, el de treballar per construir plegats un futur de pau sostenible, i ho exemplifica amb la justícia restaurativa.

Hi ha tres aspectes interessants de la justícia restaurativa. Primer, la diferència entre botxí i víctima és molt difícil, perquè un mateix unes vegades és botxí i d'altres és víctima. El torturador, per exemple, també és víctima perquè perd la seva humanitat. Així doncs, la justícia restaurativa procura descobrir les estructures i les dinàmiques de la violència en una comunitat i aquesta visió hi ajuda. En segon lloc, en els processos de justícia restaurativa hi ha un tercer actor, una persona que intenta posar-se al servei de la reconciliació dels dos oponents. Es tracta d'un amic de tots dos, que es posa en perill, perquè els que volen que el conflicte violent es mantingui intentaràn abatré'l. Finalment, la visió del Regne, de la taula comuna, existeix perquè la Creació en ella mateixa ja és una reconciliació.

Expliqui's.

L'ontologia habitual és la de la subjectivitat: jo soc un subjecte independent, autàrquic i em poso en relació amb qui jo vull. Però el món no és així, perquè ja estem en relació. La pregunta és com viurem

aquesta relacionalitat amb tota la Creació? Això ho explica el *subiecto* ignasià i el *principi misericòrdia* de Jon Sobrino, perquè la misericòrdia no és una decisió que prenem, sinó una realitat en la qual ens trobem. Així doncs, prendre una decisió que va en contra d'aquesta misericòrdia que ens defineix ens fa separar-nos de la Creació i de nosaltres mateixos.

Vostè assenyala el vector del mestissatge que ens configura. Ara bé, hi ha un contra-discurs, el de la construcció de l'Altre, que fins i tot el demonitza. Aquesta tensió hi és?

En la realitat aquesta tensió sempre està present. El risc és perdre's en l'altre. Per exemple, una conversa interreligiosa amb un musulmà a un nivell profundament humà sempre és un perill perquè jo em puc perdre i l'altre també. Però el que en pot sortir (i en això hi crec més que en el perdre's) també és una nova percepció de la realitat, i això és igualment treball de Déu: el mestissatge és això.

Així doncs, com resoldre conflictes?

La resolució de conflictes no tracta de donar raó a un o a l'altre, sinó de treballar posicions que es defineixen com a oposades per descobrir el que podrien tenir de valuosos per construir conjuntament una nova realitat. Això té conseqüències ontològiques.

Vegem-les.

Hi ha un llibret de Simone Weil, *La persona y lo sagrado*, on podem llegir: «Hi ha alguna cosa des de la tendra infantesa fins a la tomba, en la profunditat del cor de cada ésser humà, malgrat tots els crims que hagi patit, comès o vist, que espera que em faci bé i no mal.» Això és el sagrat, això és el món d'un ésser humà. Volem construir una realitat que respecta aquest món de l'altre o no?

«Per a un cristià, l'arrel última de la injustícia social, el que nosaltres anomenem el pecat, és la ruptura d'amistat amb Déu i amb els altres», sosté Gustavo Gutiérrez (Catalunya Cristiana, n. 530). La violència, el conflicte, l'exclusió, tenen a veure amb el pecat de l'home?

Estic d'acord amb Gustavo; el

«Prendre una decisió que va en contra d'aquesta misericòrdia que ens defineix ens fa separar-nos de la Creació i de nosaltres mateixos»

«El pecat té lloc quan no vivim la nostra profunda naturalesa en Déu i prenem una altra via»

«Espero que es reunixin a la mesa per parlar en profunditat de què és el que passa [respecte del procés] i per què se senten ferides totes dues parts»

«Mou la Noviolència» es va presentar el 9 de desembre passat a la seu de Cristianisme i Justícia i ha estat impulsat pel Grup de Treball en Noviolència Cristiana del centre d'estudis dels jesuïtes.

pecat té lloc quan no vivim la nostra profunda naturalesa en Déu i prenem una altra via. En aquesta naturalesa profunda hi ha la nostra interconnexió en els destins amb els altres. Això és el que Déu fa i continua fent en la Creació. Però, preguntem-nos, en les relacions que establim, som fidels a aquest fonament o bé ens posem nosaltres com a font d'una nova creació?

Una de les claus en situacions de conflicte, segons vostè, és reconèixer que també el botxí ha estat deshumanitzat. En aquest sentit els cristians estan prenent el lideratge?

Aquesta és una tasca molt important per als cristians. Ara bé, això és més difícil quan els mateixos cristians estan involucrats en conflictes i fan servir la seva fe per fomentar-los. Això és un error. Estem encarnats en el conflicte però

al costat de les víctimes, és a dir, al costat del torturat i el torturador, amb la dificultat que hi ha per separar-los. La nostra vocació seria estar en aquesta posició, tot i que no sempre hi som. Rahner parla del *cristià anònim*: en el no cristià hi reconeixere la presència de Déu i per això el reconeixere amb els mateixos drets que un cristià, encara que a mi no em reconegui com un *anònim* seu.

Ha seguit la qüestió catalana? Com encaminar-se cap a la reconciliació?

Sí, l'he seguida, no oblidí que a Bèlgica tenim Carles Puigdemont. No tinc una solució concreta ni per aquí ni per a Flandes [regió on es concentra la major part de la riquesa nacional de Bèlgica, amb presència de moviments i partits nacionalistes independentistes], però espero que no es perdin en

la definició d'identitats i que es reuneixin a la mesa per parlar en profunditat de què és el que passa i per què se senten ferides totes dues parts. Espero que es prenguin el temps per fer aquesta conversa, no pas política o econòmica, sinó de cor a cor i que puguin fer un procés de discerniment comú per veure on poden arribar junts. Aquest camí necessita molta paciència i parlar a diferents nivells (particulars, comunitaris...). També sobre la manera de fer política; els conflictes són el cor de la política, però s'han de treballar amb una actitud de més profunditat, de més respecte cap al món de cadascú. Hauran de decidir transitar per aquest camí però, si us plau, sense armes ni violència. Caldria, a més, incorporar la figura del mediador que tracta de reconciliar dos oposats.

Entrenar-se en la noviolència

Una eina desenvolupada per a diferents edats, en llengües diferents i amb una proposta diversa d'activitats interactives, mantenint sempre una perspectiva aconfessional. La iniciativa pedagògica *Mou la noviolència* dels jesuïtes neix de la necessitat de formar en la noviolència persones amb grups al seu càrrec (professors, monitors i responsables d'esplai o escoltes, líders de grups, activistes, parròquies, ONG). Així doncs, les dotze unitats didàctiques que la componen (cadascuna consta d'un vídeo de 2 minuts que sintetitza la qüestió i un temari amb deu capítols) s'adrecen no al destinatari últim (nens, joves o adults), sinó als guies i educadors que faran les sessions explicatives.

«La novetat és integrar diferents elements en una sola eina pedagògica i en format multimèdia (vídeos, eines pedagògiques per escrit per debatre, formats i canals diferents de comunicació). La profunditat abraça la història de la noviolència, praxis, propostes...», subratlla el jesuïta Joan Morera, especialista en noviolència i coordinador d'aquesta iniciativa. L'objectiu de les propostes de cada unitat és no només conèixer millor la noviolència sinó que, a més, els destinataris del curs «puguin anar transformant la manera de veure la realitat, adquirir una experiència davant de conflictes per poder afrontar creativament i capacitar-los d'eines per a aquestes terceres vies», apunta Morera.

La perspectiva que inspira aquest recurs és la «noviolència ètica. Hi ha diferents menes de noviolència, la que assumim és una noviolència de principis, que no és una simple eina per vèncer l'altre (noviolència pragmàtica), sinó integrada en la persona i que pretén canviar la totalitat de l'ésser humà», aclareix Morera. Entre els temes que s'aborden es poden trobar des de comprendre la lògica interna de la violència i deconstruir-la, l'assetjament, la violència de gènere, el fonamentalisme i l'autocrítica, com organitzar actes de noviolència que siguin eficaços, comprendre i anar veient la història de la noviolència (la part masculina i la femenina) o educar en la noviolència (claus per transformar els centres educatius en centres noviolents).

Es pot accedir a tot el material de manera gratuïta a la web moulanoviolencia.net.